

PENELOPE'S BED
OTHILIA VERDURMEN

LITERATUUR

- Hermeneus: Steven Kolsteren- Penelope en Circe De invloed van schilderkunst, theater en mode op de film Ulisse
- Penelope's Renown: Marilyn A. Katz
- Taking her seriously- Penelope and the plot of Homer's Odyssey: Richard Heitman
- Calypso: Background and Conventions of the Odyssey: Gregory Crane
- Homer: The Odyssey: Jaspin Griffin
- The idea of God in Homer: Ehnmark
- The unknown Odysseus: van Norwick
- Homeros Odysseia: Imme Dros
- Odysseus, Hero Of Practical Intelligence- Deliberation and Signs in Homer's Odyssey: Jeffrey Barnow

2011- 2012

- INTRODUCTIE: De mond
- ORALE TRADITIE: De golven van de tijd
- PENELOPE'S BED: De bibliotheek en de hand van een oude man
- EEN MACHTIG BEELD: Duizend vragen over een intrigerende vrouw
- WAT MIJ RAAKT IN HET VERHAAL: Een reeks zeer onafhankelijke vrouwen
- PENELOPE: Tussen ambivalentie en standvastigheid
- DROMEN: Over de werkelijkheid van dromen, de hoornen poort en de ivoren poort
- VERGETELHEID EN HERINNERING: Over het schijnbare genoegen te vergeten en de bron van herinnering
- HELDEN: Waaruit bestaat heldendom en over het lot van de held
- ROUWVERWERKING: Rouw om het verleden en rouw om de leegte, die in de toekomst gevuld moet worden
- DE ZEE, DE BERGEN EN DE HOORENS VAN EEN GEIT: Hoe de eerste beelden komen
- DE GOLF: Oerkracht
- ODYSSEUS: Bijna verzwolgen door een golf
- LIEGEN ALS TWEEDE NATUUR: Vrijheid en isolement
- DEKMANTEL: Tussen zijn en schijn
- ODYSSEUS: Hij die haat kent
- TIJDSDRADEN: Het weefsel

INTRODUKTIE

De mond

Op een koude zondag ergens in januari 2011 las ik opnieuw Homeros Odysseia in de vertaling van Imme Dros.

Een verhaal uit mijn jeugd. Ik weet nog goed met hoeveel eerbied ik de eerste regels vertaald had. Plotseling veranderde een saaie leerdag op een immens grote school in een reis naar een ver verleden in een warm land. Zozeer leefde ik mij in dat ik de rozemarijn kon ruiken, die de warme zomerwind meebracht en dat ik de geiten hoorde in de bergen met hun fantastische horens! Nooit vergat ik de rozenvingerige dageraad. Een prachtig beeld voor het begin. Alsof je eerst de wijnkleurige zee mocht indrinken in de stilte van die vingers, vóór de grimmigheid van wat er daarna gebeurde een diepe voer trok, waar het verhaal in zou neerdalen.

Nu, vele jaren later werd ik opnieuw getroffen door de prachtige taal van het gedicht, de spanning, die van de taal uitging en het voortstuwende ritme van die woorden, die als de zij armen van een wijdvertakte rivier allen stroomden naar het grote water. De mond van het verhaal.

Die mond, die na vierduizend jaar nog niet opgehouden was te spreken. Die mond, waardoor de tijdloze woorden rij voor rij naar buiten schoven. In gereedheid als de spaden, die het zeewater omploegden, omhoog, naar achteren en onderlangs, waardoor het schip in een vaart kwam.

Die mond, die maakt dat ik luister.

Een verhaal dat nooit verstomd was in de geest van de mensen en dat al in de oudheid geïnspireerd had om na te denken over grote thema's. Waaruit bestaat de menselijke geest bij voorbeeld en wat definieert een held. Is het mogelijk iemand te kennen en herkennen na vele jaren, waarin het leven aan je gegroeid was met de kleine weerhaakjes van je verdriet en met de spikkels van je vreugde. Waaraan kan je de ander herkennen en wat verbindt mensen met elkaar.

Het verhaal is zo ingenieus gecomponeerd dat het onuitputtelijk stof tot nadenken geeft aan wie wil ontdekken. Daarnaast heeft het verhaal als zodanig ook een heel eigen geschiedenis in de sporen die het achterliet in denkers en kunstenaars.

Op een dag zie ik plotseling het bed van Penelope, eigenlijk meer een beeldengroep van dieren, die haar relatie met Odysseus verbeeldde, op de zeebodem liggen.

Ik besluit het verhaal te bestuderen vanuit verschillende visies en het naar boven te halen, door te kneden en het naar mijzelf toe te halen.

Deze tekst bevat een aantal bakens in de veelheid van betekenissen die ik tegenkwam, die mij zullen leiden door het motief van Penelope's bed. Al schrijvend en met het voort schreiden van de tijd zal mijn persoonlijke interpretatie van dit oerverhaal zich uit kristalliseren in een eigenzinnig kunstwerk.

Een kunstwerk dat refereert aan de Odysseia, maar dat naar ik hoop raadselachtig genoeg zal zijn om in de beschouwer vele vragen te zaaien, die hun weg vinden, zoals Odysseus zijn weg naar huis vond.

ORALE TRADITIE

De golven van de tijd

De Odysseia werd rond 800 voor Christus opgetekend, maar kwam eigenlijk voort uit een veel oudere traditie. Het is waarschijnlijk wel 4000 jaar oud. De Indo Germaanse volkeren, die naar Griekenland trokken namen hun helden verhalen al mee. In Griekenland ontstond de Myceense cultuur. Daarna ontstond een terugval door de Dorische invasie. Er zijn al sporen van de Myceense cultuur in de Odysseia gevonden. Rond 850 voor Christus was de cultuur weer op krachten gekomen door veel uitwisseling met het oosten. Van de Phoeniciërs namen de Grieken het schrift over en verbeterden dit. De rondreizende dichters hadden van verschillende gebeurtenissen een soort raamwerk van een vertelling. Bij voorbeeld van het verschijnen van de koningin onder gasten of van het uitdagen van de held door een ander. In hun traditie mochten zij hierop naar eigen inzicht variëren. Ze letten daarbij zeer op hun toehoorders. Waar kwamen ze vandaan en wat zou hun speciale interesse kunnen wekken. Zo is het verhaal van de Ilias en van Odysseus gegroeid in de loop der tijden, terwijl het steeds verbeterd en verfijnd werd.

Toch is het der mate complex van opbouw, dat het zijn uiteindelijke vorm en compositie pas gekregen heeft met de verschijning van het schrift. Homeros was waarschijnlijk wel degelijk een dichter zanger met uitzonderlijk talent, die in staat is gebleken het gedicht op rijm in woorden weer te geven en de

enorme rijkdom aan motieven recht te doen.

Juist hierom heb ik zoveel respect voor het verhaal. Het is door mensen en onder mensen gegroeid en er zijn de gedachten van vele honderden jaren in verweven. Het is het eerste verhaal van de westerse literatuur en heeft als zodanig opera's, gedichten beeldende kunst en boeken voortgebracht.

Ik zou mij willen verdiepen in de persoonlijkheid van Penelope om vanuit haar perspectief naar haar leefwereld te kijken. Haar opvatting over het unieke, waardoor een relatie voor haar gekwalificeerd wordt en de manier waarop zij haar eigen werkelijkheid en waarheid trouw blijft in een wereld, waarin ieder uit is op eigenbelang. De waarde van een herinnering, waardoor onze individualiteit bepaald wordt.

PENELOPE'S BED

De bibliotheek en de hand van een oude man

Daar was het, In een onverwacht moment!

Ik zat op een laag krukje dicht bij de grond voor meters hoge kasten met boeken. Op enkele vierkante meters staat hier bijeen, in prachtige boeken, het geen waar ik de komende jaren een levend verhaal van zal maken. De planken van Homeros in de universiteitsbibliotheek!

Mijn hart klopt snel en ik kan niet wachten om het oerverhaal met zijn wijdvertakte wortels in tijd en plaats, in al zijn facetten tot mij te nemen. Woorden zijn als stenen. Ik mag die stenen in mijn handen nemen. Vol eerbied voor het bouwsel, waar die stenen eens in thuishoorden. Rondkijken wil ik, een piepklein kamertje in het paleis van dit oerverhaal opnieuw bewonen. Een reis door de tijd, om diep menselijke gevoelens te vinden, waarvan de zeggingskracht tot op de dag van vandaag uitwaaiert, zoals de aderen op de hand van een oude man.

Wat een schat had ik gevonden. Snel vis ik mijn rode leesbrilletje uit mijn tas. Ik wil alles weten. Mijn ogen zijn wijd open gespreid en ik kan niet wachten tot ik alles gelezen heb en vrij door alle woorden heen kan woelen, alsof ik door de haren van Homeros zelf heen mocht krioelen, om hem na een lange inspannende dag van schrijven een kleine ontspanning te geven.

Met mijn handen dicht bij het brein, dat deze woorden aaneen geregen heeft tot een fantastisch boeiend en beeldend verhaal. Een verhaal dat op zich al een hele geschiedenis vertegenwoordigde, omdat het in zijn gelaagdheid door de eeuwen heen steeds vanuit een ander perspectief geïnterpreteerd werd en omdat het steeds maar weer andere inspiratie schonk. Een diamant van een verhaal, dat ander licht wierp op oer menselijk verlangen. Het verlangen om thuis te mogen komen na veel moeilijkheden en het verlangen om wat je werkelijk waardevol vindt (in het geval van Penelope) te behouden, koesteren en laten gedijen.

EEN MACHTIG BEELD

Duizend vragen over een intrigerende vrouw

Op een dag had ik een wonderlijk beeld voor mij gezien. Een beeld dat verschillende thema's, die in mij leefden verbond. Nog begreep ik de betekenis van het beeld niet, maar het was zo intrigerend en raadselachtig, dat ik aanleiding vond tot verder research.

Al jaren had ik het plan een onderwater stad te maken. Ik meende, dat het interessant zou zijn om een verzonken cultuur te laten zien, die eigenlijk weer nieuwe adem had gekregen, omdat het de woonplaats van de vissen en de planten van de zee was geworden. Toch had ik om genoeg inspiratie te hebben voor de volgende jaren een leidend karakter nodig.

Zo cirkelden mijn gedachten om Penelope, die ik weer was tegen gekomen bij her lezing van de Odyssee. Ik geloofde er niets van, dat zij alleen maar een echtgenote was, die twintig jaar op haar held wachtte. Per slot van rekening had zij al die tijd in het paleis geregeerd. De afwezigheid van Odysseus had haar gevormd en haar leven bepaald. Wie was zij? Ik had allerlei vermoedens. Ik dacht in het verhaal van Odysseus gemakkelijk archaische resten van het matriarchaat te vinden. Ik dacht aan hoezeer Odysseus haar zijn identiteit moest bewijzen. Zelfs nadat hij herkend was door zijn zoon, zijn vroedvrouw en de oude hond Argos, zelfs nadat hij honderd vrijers van Penelope vermoord had, geloofde zij hem nog niet.

Gaf dit aan hoe machtig zij was? In haar hart bewaarde zij een kostbaar geheim, dat werkelijk alleen zij

en Odysseus kenden. Iets intiems tussen twee mensen, dat voor beiden een beeld is van hun unieke combinatie. Odysseus bouwde voor haar hun huwelijks bed op de stam van een olijfbom, die in haar kamer groeide.

Ineens zag ik het olijf bed op de bodem van de zee! Duizend vragen dwarrelden door mijn hoofd. Alsof een machtige staart van een groot zee monster in het zilveren zand op de zeebodem roerde, om een malende kolk glinstering teweeg te brengen.

Ik zou een boom hebben op de zeebodem. Ik zou het bed weergeven met mythologische dieren, die iets vertelden over wie Penelope en Odysseus waren. Ik zou ook vissen hebben en koraalriffen, die gegroeid waren op het staketsel van het bed. Is het dan geen diep menselijk verlangen om je wederhelft te vinden en hoe hield Penelope het uit al die twintig jaren? Was zij koppig en wist zij niet te leven of bewaarde zij een bepaalde kwaliteit in haar leven? Waarom wilde ik het bed op de zeebodem maken.

Het zou over de liefde gaan, over wat werkelijk verbindt en over hoe je door de tijd heen kunt blijven, gevoed door een levend gevoel.

Maar hoe kom ik erbij dit bed op de zeebodem voor mij te zien. Zo levendig, dat ik de draden van het wier bijna heen en weer zie bewegen. Hoe is het daar terecht gekomen?

Omdat ik het een prachtig beeld vind besluit ik het te gaan maken. Het is zo vreemd, dat het mij uitdaagt om het te vullen met betekenis. Hoe is het bed van Penelope daar terecht gekomen? Heeft zij het misschien zelf gedaan, in een poging los te komen van Odysseus. Zij moet immers, nu Telmachos, hun zoon, twintig is, trouwen en het huis verlaten, om hem de kans te geven hun erfenis voort te zetten.

Of ligt het daar, omdat Penelope's verlangen, een diep en nietsontziend gevoel, als een inktvis in ons leeft, ergens van binnen. En de inkt komt in kleine ontploffingen naar buiten, klaar om letters te maken. Klaar om ons te inspireren.

Vingers, tentakels, inkt, aangeraakt door haar, in wie het verhaal uiteindelijk samenkomt.

WAT RAAKT MIJ IN HET VERHAAL

Een reeks zeer onafhankelijke vrouwen

Toen ik het verhaal voor het eerst herlas, werd ik heel erg enthousiast over de vrijheid, waarmee de vrouwen in het verhaal zich door het leven bewogen. Calypso, de nimf houdt Odysseus bij voorbeeld zeven jaar vast op haar eiland. Ze wil hem als echtgenoot en verleidt hem om met haar neer te liggen in haar grot. Ze biedt hem onvergankelijke kleding aan (onsterfelijkheid) en begrijpt niet waarom hij haar echtgenoot niet wil zijn. Uiteindelijk laat ze hem pas gaan als Hermes, de bode van de goden, haar dit verzoekt.

Nausikäa de koningsdochter, komt hem op het strand tegen, als hij zojuist is aangespoeld van een schipbreuk. Poedelnaakt staat hij voor haar met slechts een blaadje voor zijn edele delen. Zij bekijkt hem eens rustig en schrikt totaal niet. In tegendeel. Ze zegt dat hij zich maar even moet wassen en door haar begeleidsters moet laten oliën. Vervolgens overlegt ze, niet zonder toespelingen over zijn aantrekkelijkheid als potentiële partner, hoe hij zich het beste kan introduceren bij haar ouders. Artemis overgoot hem met hemelse charme, waardoor zijn haar ging krullen.....

En hoe vergaat het bij Circe, die de vrienden van Odysseus in varkens veranderd, omdat zij een tovenaars is. Odysseus ontloopt dit lot door ingrijpen van de goden. Hiervan is Circe zo onder de indruk dat ze valt voor Odysseus. Hij en zijn terug betoverde vrienden vierten een jaar lang feest op haar eiland. Ten slotte verlaat hij haar om een reis naar de onderwereld te maken, waar hij een blinde ziener gaat raadplegen over zijn thuisreis.

Stuk voor stuk zijn de vrouwen zeer onafhankelijk in het verhaal. Ze maken hun eigen keuzes en zijn zeer invloedrijk in de voortgang van het verhaal.

PENELOPE

Tussen ambivalentie en standvastigheid

Penelope Lijkt in eerste instantie een demonstratie van de goede roem van Odysseus. Zij wordt gezien als de trouwe echtgenote, die doet wat haar man haar heeft opgedragen namelijk: op het huis passen en zorgen dat alles in de geest van Odysseus geschiedt.

Bij nadere beschouwing komt zij heel anders naar voren. Niet alleen als standvastig en intelligent, maar ook minstens even bedreven als haar man in listigheid. Zij leeft in een cultuur, waarin niets is wat het lijkt. Listigheid is een deugd, als het ervoor zorgt dat je daar uit komt, waar je wilt zijn. Er is een naam voor: metis. Als de samenleving gebaseerd is op de spanning tussen eer en schaamte, getuigt het van contactuele en sociale vaardigheden om niet helemaal de waarheid te zeggen, geheimen te hebben en te kunnen liegen. Het is een noodzakelijke vaardigheid en teken van intelligentie om je op een der gelijke wijze te kunnen handhaven. De goden kunnen zomaar in de gedaante van een bekende verschijnen of je op het verkeerde been zetten.

Overall in het gedicht wordt Odysseus voorgesteld als listig. De structuur van het verhaal is zo, dat het luisterende publiek ook steeds weet dat Odysseus liegt. Als hij daarom een enkele keer echt vanuit zijn hart spreekt, gelooft de toehoorder hem. Penelope zegt eigenlijk nooit rechtstreeks wat ze bedoelt. Ze laat je in een waan. Ze wil van de vrijers af, tegelijkertijd geeft ze hen een piepklein beetje hoop. Ze verschijnt voor hen, maar wel gesluierd. Ze droomt ervan dat Odysseus terugkomt, tegelijkertijd is zij de laatste, die hem in zijn identiteit erkent. Droomt ze, om de vrijers op afstand te houden?

Als een oude huisvriend een droom van haar interpreteert en beweert dat deze inhoud dat Odysseus terugkeert en de misdaden van de vrijers gewroken zullen worden, zegt zij: "Als dat eens waar was." Uit dit zinnetje blijkt dat zij van binnen eigenlijk totaal niet meer gelooft in zijn thuiskomst. Terwijl in het verhaal Odysseus allang herkend was door meerdere personen. Over hem dromen geeft haar een soort privéruimte, waardoor zij niet met een veel mindere echtgenoot genoeg hoeft te nemen. Misschien is het ook zo, dat haar leven in het paleis, met haar begeleidsters haar goed bevalt. Ze is zeer onafhankelijk.

Haar probleem is van een heel andere orde. Terwijl de vrijers in afwachting zijn wie zij zal kiezen, loert het gevaar om de hoek, dat haar zoon en enige erfgenaam vermoord zal worden. Zij moet haast een keuze maken, om ervoor te zorgen dat zijn leven gespaard blijft.

Nadat zij met Odysseus in de gestalte van een zwerver gesproken heeft neemt zij het besluit te gaan trouwen. Dit is natuurlijk zeer tegenstrijdig. Odysseus vertelt haar in zijn vermomming, dat haar echtgenoot op komst is. Op dat moment besluit zij juist, om definitief te aanvaarden, dat zij haar huis moet verlaten met een van de vrijers.

De spanning in het verhaal stijgt nu naar de top. Hoe dichterbij Odysseus nadert, hoe verder Penelope zich verwijdert. Penelope drijft de voortgang van het verhaal op de spits. Odysseus bekent zich nog steeds niet in zijn ware gestalte.

Odysseus doet eigenlijk hetzelfde en drijft het verhaal op. Hij nadert, maar vervreemd zich tegelijkertijd, door zich te vermommen.

Als zij eindelijk in elkaars directe nabijheid zijn, verwijderen zij zich nu juist tegelijkertijd van elkaar. Raadselachtig en paradoxaal. De toehoorder is, door de manier waarop het verteld is, op de hoogte van hun dubbelzinnigheid en verwarring. Penelope's bedoelingen blijven ondoorgrondelijk. Heeft zij hem inderdaad herkend en beschermt zij hem, door zijn vermomming intact te laten? Heeft zij nu pas de moed voor de wedstrijd, omdat ze weet dat alleen hij de boog kan spannen? In feite weet ze dit best. Heeft ze hem nu herkend in de zwerver en wil zij dit niet toegeven? Of de boogwedstrijd dient alleen om uitstel op te leveren van haar voornemen te trouwen? Is het een plan, door beide geliefden bedacht, om de vrijers te vermoorden?

Het verhaal suggereert, maar geeft geen antwoorden.

Het lijkt, alsof zowel Odysseus als Penelope door hun besluiten naar een doorbraak toe bewegen, zodat het verhaal kan uitmonden in de moord op de vrijers en de vereniging en herkenning van de geliefden. De volkomen impasse in het begin van het verhaal roert zich en wordt doorbroken.

Ze laat de boogwedstrijd organiseren. De herkenning van Odysseus neemt vele fasen in beslag.

Uiteindelijk weet Penelope maar al te goed hoe hij is. Juist de mooie verhalen en het verdraaien van de werkelijkheid vormt het hoofdbestanddeel van zijn intelligentie.

Hij is het dus juist zelf, als hij zich niet rechtstreeks geeft.

Zij kent hem zo ontzettend goed dat ze hem eigenlijk met zijn eigen listen vangt, door te vertellen dat ze haar bed naar de gang zal laten verschuiven voor hem, de gast. Alleen de echte Odysseus weet dat dit onmogelijk is, omdat het bed gebouwd is op een olijfboom, die in haar slaapkamer groeide. Penelope lijkt daarom zelf ook heel erg op Odysseus en ze probeert constant naar wegen te zoeken om bij het unieke, de waarheid te komen. Pas als Penelope over het bed heeft gesproken, breekt Odysseus (huilt) en (h)erkent zij hem in zijn hart.

DROMEN

Over de werkelijkheid van dromen, de hoornen poort en de ivoren poort

Penelope als karakter intrigeert mij, omdat ze niet alleen heel standvastig is, maar ook een hele complexe beleving van de werkelijkheid heeft. Steeds is haar bedoeling ambivalent, waardoor ze heel vindingrijk moet zijn om zich in haar situatie te handhaven. De list van het kleed voor Laertes, de vader van Odysseus, is hiervan maar een voorbeeld. Ze houdt de vrijers aan het lijntje door te beweren dat ze pas kan trouwen als het kleed af is. S 'nachts haalt ze weer uit, wat ze overdag gemaakt heeft. Dit houdt ze drie jaren vol, tot ze ontdekt word. Haar werkelijke reden om nog niet te trouwen ligt veel meer bij Telemachos. Hij is er nog niet klaar voor om de leiding over te nemen. Ook houdt ze van haar huishouden zoals het was. Als ze trouwt moet ze alles, wat ze liefhad, achterlaten. Penelope is vol paradoxen. Op een nacht heeft ze een droom. Twintig ganzen worden door een adelaar vermoord. Binnen de droom krijgt ze een verklaring over de terugkomst van Odysseus van de adelaar.

Hierop volgt een beschouwing van haar over de raadselachtigheid van dromen.

“Dromen naderen ons door twee verschillende poorten. Een hoornen en een ivoren. Dromen uit de poort van ivoor zijn bedrog en brengen loze beloften, Maar dromen, die uit de poort van hoorn gaan, komen wel degelijk uit voor wie ze in zijn slaap ziet.”

Het was heel gebruikelijk onderscheid te maken tussen dromen, die door de goden gezonden waren en daarmee van buitenaf kwamen en dromen, die uit je eigen innerlijk voortkwamen.

Penelope is helemaal niet gemakkelijk in haar vertrouwen. Ze vertrouwt de droom, die tijdens haar slaap wordt uitgelegd door de adelaar ook niet.

De adelaar beweert dat de ganzen de vrijers zijn, maar het lijkt eerder aannemelijk dat de ganzen haar huiselijke leven symboliseren. Het zijn er twintig en geen honderd en eerder in de tekst staat dat ze ontzettend graag naar de af en aan vliegende ganzen keek. Zo lijkt het er eerder op dat ze verdriet zal ervaren om haar huis te verlaten als ze met één van de vrijers gaat trouwen.

VERGETELHEID EN HERINNERING

Over het schijnbare genoeg te vergeten en de bron van herinnering

In het verhaal zijn er verschillende vrouwen, die vormen van vergetelheid willen schenken. Ook dit is een ambivalent geschenk, omdat, hoewel het verleden soms pijnlijk kan zijn(denk aan de oorlogservaringen van Odysseus) het toch een wezenlijk bestanddeel van je persoonlijkheid vormt. Uiteindelijk is toch juist de bereidheid van zowel Odysseus als Penelope om hun verleden niet te vergeten, de drijvende kracht om weer bij elkaar te komen. Hierin zijn beide even standvastig. Het vergeten van het verleden komt dicht bij het dodenrijk, zoals de beschrijving van het eiland van de lieflijke nimf Calypso die Odysseus zeven jaar vasthield, dicht ligt bij de beschrijving van de Eleusische velden. En Circe's vergetelheid bestaat er slechts in dat de mannen een dierlijke aard kregen, maar ze waren nog bij hun volle verstand, waardoor het hun tot een kwelling was.

In Circe ligt hiermee een spoor naar een veel oudere godin uit het oosten, die haar minnaars in dieren veranderde. Daagt deze godin/ vrouw haar mannelijke partners uit, om aan haar gewaagd te zijn? Moeten zij hun mannelijkheid bewijzen om hun menselijke gestalte te mogen behouden? Haar priesters waren eunuch of homoseksueel, wat ook weer verbindingen heeft met de Eleusische spelen van Demeter en Bachus. Het betrof vruchtbaarheidsritten, waarbij de menigte in uitzinnige extase tot bloederige offers kwam. Om de oogst voor het komende jaar te waarborgen. In Circe ligt een wortel naar godinnen uit het oosten en naar het matriarchaat. De mannen waren in die tijd soms jaren weg om oorlog te voeren, terwijl de vrouwen de behoedsters waren van de cultuur en de voortgang in de gemeenschap.

Helena drogeert Odysseus later in het verhaal met medicijnen, zodat hij geen emoties meer beleefd bij de zang van de dichters over de daden in de oorlog en over alle vrienden, die hij verloren heeft. Deze variaties op vergetelheid houden van het doel om thuis te komen af. Hierin blijft Odysseus in grote lijnen standvastig al is hem enig getreuzel, om meer gastgeschenken te vergaren niet vreemd, opportunistisch als hij is.

Penelope 's vergetelheid bevindt zich in haar slaapgedrag. Zo ligt zij bij voorbeeld te slapen als de vrijers vermoord worden en op de meest vreemde momenten wordt ze bevangen door slaap en verdriet. Of is dit alles nu juist een afleidingsmanoeuvre, die in werkelijkheid een heel ander doel dient, zoals bij voorbeeld tijdswinst?

Bij Penelope hoort de droom, het verdriet en de slaap, intussen denkt zij heel erg goed na over haar leven en wat zij daarin belangrijk vindt. Het lijkt erop dat zij droom, slaap en verdriet als een bescherming gebruikt, om haar innerlijke krachten te behouden. Het is de buitenste laag van haar persoonlijkheid, terwijl er binnenin kracht en intelligentie schuilen. Haar overleving. Haar zachte presentatie naar buiten en haar krachtig innerlijk geven spanning aan haar personage. Ze mist Odysseus, heeft hier ook echt verdriet van, maar ze leeft als een vrouw, die maatregelen genomen heeft, nu hij er niet meer is.

HELDEN

Waaruit bestaat heldendom en over het lot van de held

Penelope is in de Odysseia een hele positieve vrouw. Aan het einde van het verhaal geeft Agamemnon vanuit de onderwereld zelfs nog complimenten aan Odysseus over zijn vrouw, Alsof haar karakter zijn verdienste is. Agamemnon was een koning, die een heel ander lot te wachten stond bij zijn thuiskomst. Zijn vrouw was met Aegisthos en vermoordde hem bij thuiskomst. Hieruit kwamen weer vele koningsdrama's voort. Het feit dat het verhaal begint en eindigt met verwijzingen naar de lotgevallen van Agamemnon geeft de schaduw aan, waartegen Penelope als karakter zich stralend aftekent. Van alle helden uit de Ilias en Odysseia is Odysseus uiteindelijk het beste af. Agamemnon wordt door zijn eigen vrouw vermoord bij thuiskomst en Achilles had geen vrouw en sterft op het slagveld. Vanuit de onderwereld benijden ze Odysseus. Zo wordt het heldendom ook afgezet tegen het licht van de manier, waarop je thuiskomt.

Ten opzichte van de Ilias, die de Trojaanse oorlog beschrijft, is er een verandering te bespeuren over de opvatting, wat een held definieert. De helden uit de Trojaanse oorlog reageren impulsief en zijn bij voorbeeld heel erg sterk. Odysseus is juist een held, omdat hij zijn behoeftes en impulsen weet uit te stellen. Hij overziet een situatie en overweegt de consequenties van het een en het ander, afgezet tegen zijn hoofddoel: zijn thuiskomst.

Een held kan een lange termijn-doel vasthouden en een situatie beschouwen in het licht van de weg ernaar toe.

Daarmee is de Odysseia ook een verhaal over innerlijke overwegingen. Meestal tussen twee mogelijkheden. De keuzes van Odysseus maakt hij vanuit zijn middenrif. Hier zetelde volgens de Grieken het verstand. Het is ook de plaats waar je bij voorbeeld angst voelt, of honger. Dat Odysseus nadacht met zijn buik blijkt wel uit de vele varkens, die aan het spit ronddraaiden! Tijdens de Trojaanse oorlog is hij het ook, die ervoor pleit om de krijgers eerst te laten eten vóór ze ten strijde trekken. En het is hem niet vreemd om goed aan zijn eigen belang te denken. Liever blijft hij wat langer bij de vader van Nausikaä, om gastgeschenken te vergaren, dan met lege handen thuis te komen. Plotseling heeft hij niet zo'n haast om Penelope op te zoeken.

Uiteindelijk is hij in staat om heel erg vasthoudend te zijn en daarmee komt hij overeen met zijn vrouw. Ook zij laat zich niet afleiden van haar eigen levensdoel, dat eruit bestaat ervoor te zorgen dat Telemachos zijn plaats kan innemen en een rijpe volwassenheid bereikt.

Penelope is zo'n gelijkwaardige partner van Odysseus dat ze hem confronteert met zijn eigen vaardigheden en hem daarmee eigenlijk zover krijgt, dat hij bij zijn gevoel voor haar komt.

Door de Odysseia spelen drie verhalen heen. Het verhaal van Menelaos en Helena, het verhaal Klytaimnestra en Agamemnon en het verhaal van Penelope en Odysseus. De drie vrouwen vertegenwoordigen verschillende aspecten van het thema. Het gaat over de ware bedoelingen van een vrouw en over haar listen. Het gaat onder andere over wat de liefde voor haar betekent en hoe zij kiest. Penelope verwijst zelf ook meerdere malen naar Helena en wordt in het verhaal vergeleken

met Klytaimnestra. Zij steekt als heldin af, omdat ze trouw blijft aan zichzelf, terwijl ze met een zekere listigheid en intelligentie de ruimte neemt om over haar eigen doelen na te denken.

Odysseus' lot wordt afgezet tegen het lot van Agamemnon (vermoord door zijn eigen vrouw met haar geliefde) en Menelaos (De man, die aan de verleidingen en misleidingen van Helena blootstaat).

Odysseus is niet alleen een held, omdat hij de man is van een geweldige vrouw, maar ook, omdat hij verder kijkt dan het moment en de impuls, al is hij heel erg nieuwsgierig naar avontuur.

IDENTITEIT

Gaat het verhaal over het vinden van je identiteit?

Het begint met Telemachos, die zonder vader is opgegroeid. Hij is een heel onzekere jonge man geworden, die er constant getuige van moet zijn hoe de vrijers de bezittingen van zijn vader verbrassen. Hij weet niet wat zijn positie is. Artemis komt naar hem toe in de gestalte van Mentos. Zij wijst hem erop dat hij een zoon van Odysseus is, een held uit de Trojaanse oorlog. Ze zegt dat hij zijn naam met eer moet dragen. Het staat ergens voor. "Als je iets wilt voorstellen", zegt ze, "ga dan reizen. Hoor van de vrienden van je vader, wie hij was en verdien het respect van de mensen."

Telemachos gaat nu op reis en krijgt een beeld van zijn vader. Hierdoor groeit hij ook als mens. Aan het einde van het verhaal is hij veranderd en heeft hij de eigenschappen, waar zijn vader nu juist zo door getekend wordt, in zichzelf naar boven gehaald.

Vanuit het perspectief van Penelope is het veel belangrijker dat Telemachos volwassen wordt en zijn plek inneemt dan dat Odysseus thuiskomt....

Odysseus is iemand, die steeds zijn identiteit verhuult. Hij is er een meester in om onherkenbaar en ongrijpbaar te zijn. Als hij de Cycloop Polyphemos een oog heeft uitgestoken brengt hij hem ertoe uit te roepen: Niemand heeft mij een oog uitgestoken!

Odysseus is niemand. Een man, die verhuult, niet iemand.

In de manier waarop hij zich verhuult laat hij zien wie hij is, terwijl zijn levendige binnenkant onkenbaar blijft. Hierin bevindt zich de spanning tussen zijn en schijn. Zijn is veranderlijk en daarom ongrijpbaar. Schijn is een afspiegeling van zijn en al is het niet de waarheid zelf, het is de schil, die het vruchtvlies omvat. De aard van de schil vertelt over de binnenkant. De binnenkant zelf kan zich niet anders kenbaar maken.

De persoonlijkheid van Penelope kent een soort gelijke spanning. Het blijft in alle opzichten raadselachtig, wat haar ware bedoelingen zijn, terwijl zij er heel slim in is zich tussen alle gevaren door te bewegen die haar in haar bestaan omringen, zonder daardoor beschadigd te worden. Zelfs op het laatst, als het erop lijkt dat de geliefden een rustige oude dag zullen meemaken trekt zij dit licht in twijfel door eraan toe te voegen: "Als de goden het willen".

Deze mensen groeien uiteindelijk toe naar een complementaire verhouding. Zij vinden zich in hun relatie door hun herinnering en door daden. Het bed is een daadwerkelijk voorwerp, dat gefabriceerd is door Odysseus. Het is tastbaar.

DE ROUWHERINNERING

Rouw om het verleden en rouw om de leegte, die in de toekomst gevuld moet worden

Het leven van Penelope wordt bepaald door de afwezigheid van Odysseus. Als jong vrouw is zij achtergebleven in hun paleis, toen hij vertrok naar de Trojaanse oorlog.

De Grieken kennen twee soorten van rouw:

Het gemis van de overledene en het verdriet om hoe hij was
en

een vorm van rouw die meer behelst wat er moet veranderen, nu degene die overleden is, een leegte heeft achter gelaten.

Dit is als het ware een meer op de toekomst gericht rouwen, omdat het degenen, die achter blijven voorbereidt op hoe zij verder moeten gaan. Waar de gemiste geliefde voor stond, wordt dan eigenlijk opgenomen in degenen, die achterblijven en zij zullen zonder hem verder gaan.

Terwijl Penelope zich laat zien als iemand, die rouwt om het verleden is er in feite meer sprake van toekomstrouw. In de loop van het verhaal komt zij ertoe, nu Odysseus weg blijft, te besluiten te gaan

hertrouwen en Telemachos te stimuleren zich volwassen te gedragen. De constante verwijzingen naar Helena (de verleidster) wekken de indruk dat Penelope wel degelijk behoefte heeft om de vrijers te verleiden voor zichzelf. Tot op het laatst, hoe subtiel ook komt Helena in haar gedachten voor.

DE ZEE, DE BERGEN EN DE HOORENS VAN EEN GEIT

Hoe de eerste beelden komen

Waar liep ze? Wat zag ze in de verte en hoe rook het in de ochtend en de avond? Hoe meer ik lees, hoe meer ik erachter kom dat het verhaal nooit meer uit mij weg zal gaan. Ik weet nog steeds niets. Vreemde tussen die zwarte letters. Mugjes, die om mij heen zwermen en mij s'nachts wakker houden. Nog maar net begroef ik mijn handen tussen de steentjes op een strand in Ithaci, Odysseus' eiland. Het turquoise water, de geiten, die tussen de olijfbomen door rinkelden met hun belletjes. Op sommige plekken van het eiland is de natuur zo onbedorven, dat er misschien helemaal niet zoveel veranderd is.

De olijfbomen groeien hier heel grillig en hebben soms wel een omtrek van drie meter. Ineens begrijp ik dat het bed ook een beeldengroep moet zijn. Aan de basis zou de boom kunnen overgaan in twee geiten met prachtige horens. Eén voor Odysseus en één voor Penelope. Er horen nog meer dieren bij, die hun karakter kunnen uitbeelden. Of is het meer een sfeer, omdat het verhaal veel te complex is om het in zijn geheel te kunnen uitbeelden.

Terwijl de Vuurvogel door middel van veranderend licht een transformatie laat zien, heb ik nu een project, waarbij het verhaal eigenlijk al heeft plaatsgevonden.

Dit geeft een totaal andere spanning. Misschien kom ik er ook wel op om in een stilstaand beeld een samenballing van krachten weer te geven. Eigenlijk kom ik dan iets dichterbij beeldende kunst uit. Het publiek kan dan juist zelf vrij associëren, zonder dat ik de emoties inkleur met licht.

Ook zie ik tot nu toe vóór mij dat ik bij dit project niet om de adembenemende schoonheid van de taal zelf heen kan. Misschien zijn er flarden van het gedicht te horen in de soundscape.

De eerste beelden komen aarzelend. De amberkleurige ogen van de geit, het brede voorhoofd met de vlek, de machtige gekrulde horens, de blik naar voren, ondanks de gebogen nek, was het maar zo onherroepelijk eenduidig voor mij. Maar ik heb er nu juist belang bij het begin zo lang mogelijk uit te stellen en de druk op te laten lopen van binnen, zodat ik later trefzeker zal zijn.

Je zou het kunnen vergelijken met het verblijf op een onbewoond eiland. Hoe langer ik blijf, hoe meer ik het eiland leer kennen. De kans om materialen te vinden, om een vlot te bouwen, wordt dan ook groter. Uiteindelijk kom ik weer aan land met het vlot om over het eiland te vertellen. Hoe langer ik blijf, hoe rijker het verhaal.

DE GOLF

Oerkracht

De gapende muil van de zee.

De oogstloze zee.

De wijnkleurige zee.

De altijd klotsende zee.

De violetkleurige zee.

Terwijl het bed op de zeebodem ligt, begint het project met een gigantische golf! Odysseus werd toch ook steeds voortgedreven door de zee en het geeft mij de gelegenheid om de kracht van water de spiegelingen en de reflectie weer te geven. Het lijkt mij geweldig om in een stilstaand beeld de beweging van water te vangen.

Ik heb al een schaalmodel gemaakt. In grote lijnen heeft de golf al vorm. Als je eromheen loopt, dansen de lijnen en nemen je mee in waterbeweging. Aan de voorkant blijf ik bij: "de gapende muil van de zee". Aan de achterkant ontstaat een plons en vissenruggen.

Een geraamte nog maar, toch een driedimensionale landkaart van hoe het allemaal begint. Het zal nog lang duren vóór alles uiteindelijk in mijn atelier tot stand komt.

ODYSSEUS

Bijna verzwolgen door een golf

Who would dare to go nameless in so secure a universe? Yet, to tell the truth, only the nameless are at home in it

Thomas Merton

Voor een Griekse held is het van levensbelang om faam te verspreiden. Er moet over je gezongen worden, anders kan je net zo goed dood zijn. Odysseus neemt ons mee in zijn streven om weer iemand te worden.

De eerste keer dat hij in het verhaal voor komt is pas in het vijfde boek. Hij is dan op een paradijselijk eiland bij Calypso, een nimf. Zij houdt hem vast, omdat ze van hem houdt, maar Odysseus wil nog liever het risico nemen om door de zee verzwolgen te worden, dan haar aanbod aannemen en met haar als de goden te leven.

Hiermee kiest hij voor de tijdelijkheid van het leven, waar de dood een rol in speelt. Alles verandert steeds. Deze kracht gaat in tegen de tijdloosheid van Calypso's eiland Ogygia, of de terugkeer naar Ithaka precies zoals het twintig jaar geleden was, toen hij daar als jonge man vertrok, om te vechten in de Trojaanse oorlog. Het herstel en de terugkeer, zoals de godin Athene voor hem in haar gedachten heeft.

Een aantal malen in het verhaal verandert Athene Odysseus weer in een jonge man, alsof ze de tijd stil wil laten staan.

'De dochter van Zeus, Athene ging hen verfrissen, maakte hem mooier en forser en liet zijn haar krullen langs zijn hoofd als de bloemblaadjes van hyacinten. Zoals wanneer een man soms goud over zilver uitgiet, een man die van Hefaistos en Pallas Athene leerde hoe hij dat doen moest- en hij maakte prachtige dingen- zo goot de godin een betoverende charme over Odysseus uit, om zijn hoofd en om zijn schouders. Hij liep alleen naar het strand van de zee en ging daar zitten, in al zijn gratie en charme.'

Dit brengt een spanning in het verhaal tussen vergetelheid, opgaan in een paradijs, onsterfelijkheid en tijdloze ruimte versus het leven met haar tijdigheid en constante stroom van veranderingen. Aan de ene kant wordt Odysseus gedreven door het verlangen terug naar wat hij oorspronkelijk had, aan de andere kant is hij de eeuwige zwerver, die nergens thuis is en overall onrust veroorzaakt.

Calypso besluit hem te helpen om naar huis te gaan en geeft hem onvergankelijke kleding. Toch zinkt hij door die kleding bijna, als hij door een golf verzwolgen is. Hij moet vechten voor zijn leven. In zekere zin lijkt dit beeld op een geboorte. Vanaf nu zal Odysseus steeds zoeken naar zijn identiteit. Dit doet hij door verschillende rollen aan te nemen en hij zal proberen zijn verloren positie als koning, zoon, vader en echtgenoot te herwinnen. Vanuit het perspectief van Odysseus vormen de vrouwen, die hij tegenkomt een bedreiging, omdat ze hem afleiden van zijn hoofddoel: de thuiskomst. Tegelijkertijd past de statische situatie van een rustig leven naast Penelope ook helemaal niet bij het beeld van de onrustzaaier Odysseus. Al is Penelope zijn gelijke, als het gaat om onzichtbaarheid van haar ware bedoelingen.

Het gevoel verzwolgen te worden door een machtige golf kan ik prachtig gebruiken als beginbeeld van mijn project. Eigenlijk maak je dan als eerste een geboorte uit de zee mee. Odysseus onderwerpt zich ook echt aan de gevaren, die dat met zich meebrengt. Dat doet hij, omdat elk avontuur en elk gevaar hem een ervaring verschaft van wie hij zelf is. Uit de golf springen doorzichtige vissen omhoog, waarvan je het skelet kunt zien. Als een verwijzing naar hun vergankelijkheid.

LIEGEN ALS TWEDE NATUUR

Vrijheid en isolement

Elke ontmoeting, die hij met een nieuwe vrouw of een andere cultuur heeft verkoopt volgens een bepaald patroon. Steeds komt hij oog in oog met de dood te staan. Vervolgens verbergt hij zijn ware identiteit. Naarmate het verhaal vordert wordt hij hierin steeds inventiever. Hij komt ook op Ithaca aan als een zwerver. Dit verschaft hem bepaalde voordelen. Steeds heeft hij meer kennis, dan de mensen met wie hij te maken heeft. Hierdoor kan hij ze manipuleren om zijn doel te bereiken. In de loop van zijn reizen verandert, niet laten weten wie je bent, in ronduit liegen en een identiteit verzinnen. Aan de ene kant is er de drang tot faam en bekendheid, aan de andere kant staat de speelruimte, die de anonimiteit en de verborgen identiteit verschaft. Odysseus is uit op het veroveren van zijn verloren positie, de manier om het te bereiken is via een verzonnen identiteit. Hij is niet alleen een held, omdat hij zich kan concentreren op zijn hoofddoel, maar hij is ook een held, omdat hij steeds in beweging blijft tussen “niemand zijn in de gestalte van een zwerver” en zijn hoedanigheid als koning en veroveraar. Door niemand te zijn, is hij vrij en ontwikkelt zijn eigen identiteit, vaak als een reactie op wie hij tegenkomt. Ook laat hij hen, die hij ontmoet anders achter dan hij ze aantrof.

Als Odysseus eindelijk tegenover Penelope zit in de gedaante van een zwerver, wordt zij heel emotioneel, als hij haar wijsmaakt dat hij Odysseus gezien heeft. Terwijl zij haar gevoelens de vrije loop kan laten is hij hard als staal vanachter zijn vermomming, uit zelfbescherming. Gevangen in een door hemzelf gesponnen web van verzinsels, waardoor hij alleen in bedekte termen over zichzelf kan vertellen. Anders zou hij gevaar lopen. Zouden Penelope's tranen, als zij tegenover hem zit in de gedaante van een zwerver dan zijn omdat zij herkent dat hij zich nooit werkelijk kan geven, zelfs nu niet na 20 jaar?

‘Deze leugens vertelde hij haar voor waar en terwijl zij luisterde leken haar wangen weg te smelten in tranen. Zoals wanneer de sneeuw smelt op de top van de bergen, die bij een westenwind valt, maar bij een zuidenwind wegsmelt-, en de rivieren, gezwollen door smeltwater, stromen en stromen- zo smolten ook haar lieflijke wangen weg in tranen, stromen en stromen, nu ze huilde om de man die naast haar zat! Odysseus voelde diep medelijden met zijn huilende vrouw, maar zijn ogen stonden roerloos tussen de oogleden, of ze van hoorn of van ijzer waren, en hij was listig genoeg om zijn tranen verborgen te houden.’

Liegen heeft Odysseus veel gebracht. Hij heeft kunnen doordringen tot het paleis van Penelope zonder gevaar en zit nu tegenover haar. Hij beheerst zijn ware gevoelens voor zijn lange termijndoel. In het paleis is liegen overleven. Als leugenaar kan hij maar moeilijk zijn ware gevoelens tonen, omdat er altijd de spanning van de ontdekking is. Op een bepaalde manier blijft hij als mens steeds op een afstand, elk moment klaar om weer te kunnen vertrekken en nooit bereid om zich neer te leggen bij een situatie, die hem vastbindt in de onveranderlijkheid van de tijd. Zou Odysseus eenzaam zijn onder de vermomming van de zwerver?

Er is alleen het enkele moment, waarop hij breekt, als Penelope hem voorstelt om haar bed naar de gang te verschuiven. Odysseus weet als enige dat dit onmogelijk is, omdat hij het zelf gemaakt heeft voor haar in een olijfbom, die in haar kamer groeide. Het statische symbool van hun relatie. De cyclus heeft zich hier weer gesloten en de situatie is weer hersteld, maar meteen dringt zich weer het verlangen om nieuwe horizon te ontdekken op. De blinde ziener Teiresias voorspelde, dat hij pas rust zou vinden, als hij bij een volk dat de zee niet kent, aan Poseidon geofferd heeft.

Onder de huid van de held, die de chaos hersteld heeft en zijn gezag weer uitoefent broeit de speler, de zwerver, degene, die altijd op afstand blijft om de grenzen te doorbreken en onrust te zaaien. In een puls beweging tussen beide polen golft het verhaal als eb en vloed, om eigenlijk nooit een bevredigend einde te vinden, of is die eeuwige rusteloosheid juist het leven?

DEKMANTEL

Tussen zijn en schijn een vermomming van de waarheid

Buiten het paleis, op al zijn avonturen vergroot hij zijn wereld juist door zijn leugens. Hij krijgt overal toegang, omdat hij precies weet wat hij moet zeggen en hoe hij mensen moet bespelen om te horen wat voor hem van belang is. In zijn vermomming is hij soms in staat zijn gevoelens te tonen en mededogen te ervaren. Zo heeft hij als zwerver medelijden voor een van de vrijers, die wel een goed karakter heeft, en waarschuwt hem. Als Odysseus de grote wreker, moet hij ook deze vrijer doden voor zijn faam als held.

Als hij eindelijk op Ithaca is, vertelt hij aan de eerste jonge man, die hij tegenkomt, dat hij een moordenaar is, die op de vlucht is. Alsof hij gelijk wil waarschuwen en op afstand houden, om de situatie onder controle te houden. Toch schuilt er in al zijn verzonden verhalen, die hij opdist een kern van waarheid. Op een bepaalde manier laat hij als leugenaar in feite meer van zichzelf zien dan als held.

Wat is liegen eigenlijk? Laat de waarheid zich eigenlijk wel kennen? Het is een streven om overal de oorsprong in te kunnen waarnemen. Misschien is dat wel helemaal niet mogelijk. Eigenlijk is het helemaal niet zo moeilijk om Odysseus te begrijpen. Hij laat zich zien in hoe hij zich voordoet en in de vermomming, die hij zich aanmeet. Op een bepaalde manier is hij heel doorzichtig als persoonlijkheid. Als je de leugen zelf voor waar aan neemt en juist niet verder zoekt, verandert de leugen in inhoud en vertelt over de aard van de man.

De held, die gebonden is aan erecodes en zichtbaar wil zijn, onderscheidt zich van de massa als individu. In zekere zin levert dit isolement op. De prijs voor faam. De held Odysseus laat geen zwakte zien of verdriet, daarom wordt hij bewonderd en staat in het centrum van de samenleving. Een samenleving die streeft naar eenheid, harmonie, kracht en jeugd, stabiliteit en tijdloosheid zoals bij de goden. Vanuit dit perspectief gezien beweegt het verhaal Odysseus terug naar de situatie, zoals die was vóór hij naar Troje vertrok. De tijd verloopt cirkelvormig.

De anonieme zwerver of moordenaar op de vlucht, kan juist door deze dekmantel verbroedering zoeken met andere mensen die aan de rand van de cultuur leven. De varkenshoeder Eumaios, nodigt Odysseus juist uit om bij het kampvuur over zijn zware leven te vertellen, want in hun verdriet worden mensen gelijk aan elkaar.

De drijvende kracht in het verhaal om de oorspronkelijke orde te herstellen op Ithaca, waar het ontbreekt aan een koning in het centrum van de samenleving, verhoudt zich in de Odyssee voortdurend met de drijvende kracht om te vertrekken en de grenzen van de samenleving op te rekken.

Als Odysseus ergens aankomt als een vreemde regisseert hij wanneer hij zich bekend maakt met alle middelen, die hem ter beschikking staan. Hierdoor heeft hij controle over de situatie. Soms verandert de samenleving, waar hij contact mee heeft gehad voorgoed. Vaak door de confrontatie met pijn en verdriet. Hierdoor introduceert hij in het verhaal steeds de sterfelijkheid en de eindigheid der dingen, die inherent zijn aan verandering en ontwikkeling.

ODYSSEUS

Hij die haat kent

Zijn naam betekent: "Hij die haat kent". Die naam heeft hij van zijn grootvader gekregen, die er echt ook trots op was.

Hij sprak met schallende stem: "ik kom hier met een haat, een odium, jegens veel mannen en veel vrouwen, verspreid over heel onze vruchtbare aarde. Noem hem dus voor mijn part Odysseus: Hij die haat kent"

Ligt in deze naam niet besloten, dat Odysseus moeilijkheden zal veroorzaken en sporen zal na laten? In de harten van degenen, die van hem hielden, Penelope, zijn vader en moeder, Kalypso en vele anderen laat hij verdriet na. Tegelijkertijd zijn zij veranderd door hun contact met hem en ze zijn uitgedaagd om de leegte, die hij achter liet opnieuw te vullen.

Zo komt de intelligentie en listigheid van Penelope eigenlijk steeds meer tot leven, zodra Odysseus nadert, terwijl het maar de vraag is voor haar of zij in staat zouden zijn om een rustig oud te worden. Uit haar reacties blijkt niet dat zij hier werkelijk in gelooft. Het is alsof Odysseus en Penelope altijd tot elkaar aangetrokken worden in het verhaal en van beiden komt het meest wezenlijke naar buiten in hun beweging naar elkaar toe. Ze zijn gelijkgezinden. Toch worden ze tegelijkertijd steeds uit elkaar gedreven door hun respectievelijke aard. Verbonden door een spanning, die tot daden aanzet.

TIJDSDRADEN

Het weefsel

Penelope's bed is het symbool van de gefixeerde werkelijkheid. De stabiliteit en het geen onveranderlijk is. Een paradijs waar de tijd stil staat. Cirkelvormig Odysseus verstoort dit eigenlijk, omdat hij kiest voor verandering en sterfelijkheid. Ouder worden en avonturen beleven. De tijd schrijdt dan voort en er is een verleden, dat nooit meer terugkeert en een toekomst vol verwachting. De tijd beweegt in een lijn.

Penelope zelf is er in de loop van het verhaal naar toe gegroeid om uit haar situatie los te willen breken en een nieuw leven te beginnen met de "beste van de Achaiers", zoals Odysseus er naar toe werkt zich bekend te maken. Tenslotte zijn ze niet zo verschillend.

Zo ontstaat er in mijn project een prachtige spanning. Het bed ligt daar als een tijdloos symbool op de zeebodem, terwijl de vissen eigenlijk het leven vertegenwoordigen, dat er doorheen zwemt. De dieren uit de beeldengroep gebruik ik om het karakter van Penelope en Odysseus te verbeelden. Al maanden woon ik nu met Penelope in haar palijs en ik zwem in de grijze eindeloze zee met Odysseus totdat t zout mijn huid uitbijt. Zouden ze tegen mij praten als ik de beeldengroep maak?